

ПРЕДСТАВА У ЧАСТ НАГРАЂЕНИХ
АБДУЛАХ СИДРАН

СЈЕЋАШ ЛИ СЕ ДОЛИ БЕЛ?

КАМЕРНИ ТЕАТАР 55 САРАЈЕВО
(БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА)

НЕДЕЉА, 4. ОКТОБАР

PLAY IN HONOR OF THE AWARD WINNERS

ABDULAH SIDRAN

DO YOU REMEMBER DOLLY BELL?

CHAMBER THEATRE 55 SARAJEVO
(BOSNIA AND HERZEGOVINA)

SUNDAY, OCTOBER 4TH

Режија и адаптација: КОКАН МЛАДЕНОВИЋ	Direction and adaptation: KOKAN MLADENović
Драматург: ВЕДРАН ФАЈКОВИЋ	Dramaturge: VEDRAN FAJKović
Сценографкиња и костимографкиња: АДИСА ВАТРЕШ СЕЛИМОВИЋ	Set and Costume design: ADISA VATREŠ SELIMović
Композиторка: ИРЕНА ПОПОВИЋ	Composer: IRENA POPOVIĆ
Асистенти режије: АМРА ХАЦИХАФИЗБЕГОВИЋ и АМАР ЧУСТОВИЋ	Assistant directors: AMRA HADŽIHAFIZBEGOVIĆ and AMAR ČUSTOVIĆ

Улоге	Cast

ЕМИР ХАЦИХАФИЗБЕГОВИЋ	EMIR HADŽIHAFIZBEGOVIĆ
ГОРДАНА БОБАН	GORDANA BOBAN
МИРСАД ТУКА	MIRSAD TUKA
ТАТЈАНА ШОЈИЋ	TATJANA ŠOJIĆ
ДАВОР ГОЛУБОВИЋ	DAVOR GOLUBOVIĆ
ЕЛМА ЈУКОВИЋ	ELMA JUKOVIĆ
МУХАМЕД ХАЏОВИЋ	MUHAMED HADŽOVIĆ
АДМИР ГЛАМОЧАК	ADMIR GLAMOČAK
САБИТ СЕЈДИНОВИЋ	SABIT SEJDINOVIĆ
АМАР СЕЛИМОВИЋ	AMAR SELIMović
САША КРМПОТИЋ	SAŠA KRMPOTIĆ
СИН КУРТ	SIN KURT

Представа траје 2 сата	The play is 2 hours long

ПИСАЦ

ИМАО САМ МНОГО СРЕЋЕ У СВОМ НЕСРЕТНОМ ЖИВОТУ

Завршавам своје земаљске послове.

Након толиких година, тијело и мозак разумију све. Души ништа није јасно. Мислио сам, млад: биће времена, научићу, па се свему осмјехивати. Бићу мудар, научићу да шутим, осмјехиваћу се, свима и свему. Бићу мудар, научићу да шетам, као Ђамил Сијарић. Не научих ништа. Са шездесетиседам, једим се као са седамнаест! Каква шутња, каква, побогу, шетња!? Планем, са шездесетиседам, насвашто, као да ми је двадесетитри. Ништа не научих. А мислио: осмјехиваћу се, са висина. У шетњи, ведар, одмахиват руком. Нити се осмјехујем, нити руком одмахујем. Нити шетам, нити шутим. А своје земаљске послове приводим крају. Тријесим биљежнице, гужвам старе папире, празним прашњаве фасцикле. Како нациједити питак сок из сухе дреновине заборављених записа?

Казујем кћерки Миранди, а она, без каквог видљивог и непосредног разлога, плаче и криомице отире сузе:

Имао сам много среће у животу. Пази добро шта ти говорим! Имао сам много среће у животу! Не кажем: имао сам сретан живот! То не. Мој живот није био сретан, далеко од тога. Био је све друго, прије и више, него сретан.

Много сам патио, био и бивао много несретан. Дуго и често бивао несретан. Трајно бивао несретан. Али кад год, у старачким ноћима несанице, попут дјеце што по поду ређају своју играчку минијатурног воза, са вагонима, локомотивом, трачницама, рампама, саобраћајним чвориштима и крижањима, успутним постајама и чуварским кућицама – кад год, у таквим ноћима, на разапетом платну празнога плафона, поредам слике, ситуације, стања и збивања на колосијецима свога животног пута, јасно видим и поимам да сам имао много среће у животу. Знам да звучи глупо, али је тачно: имао сам много среће у своме несретном животу! Да сам се из најтежих околности и положаја морао чупати својом памећу и вла-

ститом тзв. интелигенцијом, спретношћу и сналажљивошћу, никад се не бих ишчупао, и нидокле не бих стигао. Него ми увијек, онда кад је бивало најпотребније, наилазила некаква – срећа у животу. Некакво Нешто наилазило, па ме то Нешто подизало, усправљало и спашавало. Да, несретан је био мој живот, била је то једна голема невоља, али сам, кроз њу пролазећи, имао много, много среће. И морао бих бити задовољан. А нисам. Мучи ме једна, како да ти кажем, прилично деликатна ствар. Слушај ово пажљиво!

Свему што нису могли појмити, људи су дали име Бог. То што се људским мозгом не може појмити, то Непојамно, Бог, преда ме је безброј пута подастирало доказе о своме постојању, а да се на то нисам готово ни обзирао, а камоли штагод мијењао у своме смушеном, неваљалом и нездравом начину живљења. И кад бих по свему другоме био без гријеха, чист и безгрешан попут новорођенчета, само сам због тога, због охولة равнодушности наспрам јасних знакова о Сили која се брине о моме путу и путовању – заслужио казну много тежу од ове коју издржавам: колерична старост и мучна, понижавајућа, а узалудна борба и хрвање са стотину тјелесних тегоба и болести. Видиш, када се ствари тако поставе, и када се сабере све, тако постављено – зар ја уствари нисам један веома сретан човјек?

Јесам. Ја сам један веома сретан човјек!

Абдулах Сидран (САРАЈЕВО, 1944)

Босанскохерцеговачки песник, писац и сценарист. У родном Сарајеву је похађао основну школу и гимназију те Филозофски факултет. Још као младич почео се бавити списатељским радом, уређујући омладинске листове и часописе те приређујући разне трибине. Радио је на ТВ Босне и Херцеговине све до рата 1992. године. Као књижевник јавио се шездесетих година својим песмама у прози. Припадао је генерацији младих књижевника названих „шездесетосмаши“. Његове песме превођене су на немачки, италијански и француски језик.

Неке његове познате песме су: *Бивши друћари, Босна, Дјевојчица из Улице Пркоса, Хоће ли ишћи о мени знати, Мора, Планеиша Сарајево, Сарајевске приче, Зашћо шоне Венеција* и друге...

Збирке песама су му: *Морија, Шахбаза, Пошћукач, Кост и месо, Сарајевска збирка, Болест и од душе, Сарајевски шабуш* и друге...

Осим као песник, Сидран је познат и по филмовима за које је писао сценарије. Најпознатији су *Сјећаш ли се Доли Бел* и *Ошћац на службеном пушћу* које је режирао Емир Кустурица.

За своје збирке песама Сидран је награђен бројним наградама, међу којима су Шестоаприлска награда града Сарајева, Годишња награда Удружења књижевника БиХ, Змајева награда и Награда слободе француског ПЕН-а. Сидран је био награђиван и за своја филмска остварења. Редовни је члан Академије наука и умјетности БиХ.

РЕДИТЕЉ

Сидранов роман представља својеврсни *Амаркорд* наших простора. Један седамнаестогодишњи дечак ће током школског распуста спознати два велика феномена – љубав и комунизам. Из бурних догађаја тога лета дечак ће изаћи као млади човек који је научио да су и љубав и комунизам тек разочаравајуће наличје два велика појма, наличје чија ће сенка оставити катастрофалне последице на његову генерацију неколико деценија касније.

Прошло је готово четрдесет година од настанка филма *Сјећаш ли се Доли Бел*. Земља у којој је филм снимљен више не постоји. Град у коме се радња дешава више није исти. У нашој се представи некадашњи дечак Дино, у поодмаклим годинама, враћа у град своје младости, тражећи сопствену „бољу прошлост“. То је оквир који ће нам омогућити једну готово маркесовску причу. Сваки повратак у детињство, у младост, повратак је у измишљено. Пропуштени кроз призму нашег сећања, ликови и догађаји немају своје реалне облике, већ њихов коначни лик обликује утисак који смо након свега заузели о њима.

Након свих година, распада земље, рата, суноврата свих вредности које су представљале његов свет, наш Дино, човек који

корача кроз сопствену старост, не верује више ни у шта. Њему остаје да посложи пазл сопствених сећања, трагајући за самим собом. Веровање припада неким другим људима. Проблем је што ти други, довољно наивни пред светом да још увек имају жељу да верују, немају у шта да верују.

Кокан Младеновић

КРИТИКА

Чудо у САРАЈЕВУ

Свакога дана у сваком погледу све више најредујем. Та славна реченица из чувеног филма Емира Кустурице *Сјећаш ли се Доли Бел?* из 1981. о сталном напредовању представљала је, увјетно речено, благу иронију о социјализму у којем смо живјели и до којег уствари никада нисмо стигли, али је означавала и типично наше лежерно увјерење да, што год било, никада нећемо ни пропасти. Мало ћемо лагати, мало ћемо красти, мало ћемо се правити луди, али некако ћемо опстати. Друга реченица из тог филма пуно је злослутнија: „Хоће ли у овом граду икада засјати сунце како треба?“ Између та два осјећаја, између самозаваравања да напредујемо и свијести да на Балкану кронично ствари никако да дођу на своје мјесто, разапета је и истоимена представа *Сјећаш ли се Доли Бел* у режији Кокана Младеновића. Представа не завршава као филм, у Југославији, него започиње данас, када

се главни јунак с кофером враћа у свој град, на поприште једне безазлене, али сиротињске младости и почиње се сјећати и својих интимних надања и љубави, али и друштвених илузорних одушевљења о једнакости и бољем животу. Сlike тог мусавог живота, у којем је било и једноставне мајчине бриге и топлине неке плебејске пите зељанице, али и грубости уличног одрастања и строгости идеолошког погледа на свијет, као флешеви бившег времена или као отргнути листови сјећања промичу на позорници пред нашим очима. У њима нема ни пуно носталгије ни нарочитих оптужби. Јер тако је на просто било.

Закључно, *Сјећаш ли се Доли Бел* врло је добра представа јер је више него солидно одиграна и промишљено и једноставно режирана те зато што нам је без нарочите тезе унапријед или сладуњаве поруке уназад испричала причу баш о нама овдје, какви већ јесмо. У распону од безглавог вјеровања и не увијек искреног одушевљења у једном времену до мржње и биједе у оном другом, у којем данас живимо.

Бојан Муњин (*Новосћи*, 29. 4. 2019)

СЈЕТНА ПАРОДИЈА НАШИХ ЖИВОТА

(...) Режиер Кокан Младеновић представу започиње доласком сиједог Дине (Мирсад Тука) у Сарајево, који с великим кофером тумара мраком и покушава препознати остатке дневног борав-

ка у којем је провео дјетињство. Ускоро проналази мали ковчег с успоменама из којег затим оживљавају ликови из филма те који у једном карневалском, фелинијевском ритму излазе на сцену и, плешући у кругу, изговарају добро познате реплике. Сви носе своје кофере са сјећањима који ће, захваљујући Адиси Ватреш-Селимовић, сасвим практично служити и као сценографија, односно намјештај с којим ће глумци константно бити у интеракцији. Затим ће се остарјели Дино привремено повући са сцене и попут гледаоца уступити мјесто појединачним призорима да напусте кофере својих власника и оживе у новом облику.

Радња креће у кући породице Зољ, када се с посла враћа отац Махмут (Емир Хаџихафизбеговић) и започиње уобичајени „редовни“ кућни састанак, на којем браћа Дино (Давор Голубовић), Керим (Сабит Сејдиновић) и Мидхо (Син Курт) препричавају своје дневне пропусте, а што неријетко заврши батинама те заштитом мајке Сене (Гордана Бобан). Већ од овог призора постаје јасно да режиер Младеновић не жели копирати стил Емира Кустурице. Напротив, он трага за новом изведбом којом ће настојати коментирати филм и дешавања у њему. Зато ће глумци у представи истовремено подсјећати на оне из филма, али опет бити другачији, аутентични, своји, театарски ће повремено презентирати и један пародијски однос према ономе што играју, а што не желе исмијавати већ учинити духовитијим, драматичнијим, трагичнијим.

Ипак, одређена доза карикатуралности бит ће примјетна у маестралним глумачким изведбама Адмира Гламочака и Татјане Шојић, који ће Цвикераша, односно Управницу, креирати у готово гротескном облику, уз помоћ чега ће презентирати сав апсурд претјеране еуфорије тадашњег политичког и друштвеног уређења. Као супротност њиховој еуфоричности и комичности, режиер ће понудити једнако претјеране драматичне изведбе које ће послужити као примјер апсолутне материјалне биједе и страха током живота у периоду комунизма, што је посебно јасно у сцени у којој уплакана мајка криминалца Шинтора (Татјана Шојић), затворена у простор ковчега с пригушеним свјетлом, шаље поруку свом изгубљеном сину. Ипак, за разлику од глумачких интерпретација „старе школе“, код њихових млађих колега примјетна је одређена несигурност, посебно код Давора Голубовића као

Дине, док похвале иду Сабиту Сејдиновићу и Елми Јуковић као Доли Бел, који су, упркос повременој претјераности у изведбама, успјели постојеће ликове надоградити и учинити оригиналним.

Најважнији сегмент режисерског концепта јесте коначни слом двију утопија, Динине идеје о чедној љубави и очеве о комунизму, „који мора доћи до 2000. године“. Док из данашње перспективе за љубав још има наде, комунизам је отишао у неповрат са смрћу Диновог оца, што је симболички однос који режисер потенцира на крају представе. Дакле, сасвим је јасан Младеновићев критички осврт на Југославију и њено политичко уређење, те тај период наших прошлих живота режира као стање ишчекивања бољег сутра које никако не долази. Јер, насупротив филма у којем породица Зољ на концу од државе ипак добије нови стан, у представи он бива додијељен другој, подобнијој особи. Све ово, наравно, неодољиво подсећа и на садашњи живот у државама након распада Југославије и рата, што, с једне стране, потврђује универзалност Сидрановог дјела, али и проклетство овдашњег човјека који због борбе с политичким системима заборавља на себе, на своју срећу и осјећања, на истинско значење ријечи љубав.

С новим, крајње интригантним и само на тренутке недосљедним читањем Сидрановог књижевног класика, уз хумор, сјету и бол, представа *Сјећаш ли се Доли Бел* Камерног театра 55 у коначници упозорава балканског човјека да престане бити клаун с црвеним носом који слијепо вјерује себичним властодршцима те

животе одређује политичким системима. Попут оца Махмута којег сада лик Тетка упозорава ријечима: „Бит ће овдје, Махо, крви“, а који тек са смрћу спознаје пролазност материјалног и апсурдност политике у коју се заклињао и којој је посветио цијели свој живот. „Хоће ли у овом граду икада засјати сунце како треба“, цитат је који узалудно понављамо, стојећи на киши и чекајући плаво небо иза облака, док нас непримјетно обузима истинска тама.

Мирза Скендерагић (*Сша*, 25. 3. 2019)

Сарајевски Камерни театар 55 показао је интерпретацију пролаза времена и мијењања политичких и обитељских силница у представи *Сјећаш ли се Доли Бел* с мањим ансамблом концентрираних глумаца који, уз незнатне преобразбе, мијењају просторе, вријеме и идентитете, а све мијене мотри у просторима сјећања приповједач и главни лик. Коморност простора сарајевске позорнице приказана је додатним минимализирањем с коферима које глуме пртљагу, говорницу, скровиште, лијес. Емир Хаџихафизбеговић презентирао је снагу глумачке особности, а публици се посебно свидио дјечак, талентирани и свеприсутни Син Курт, али и врсна Гордана Бобан.

Мира Мухоберац (*Вијена*, 24. 10. 2019)

WRITER

ABDULAH SIDRAN (SARAJEVO, 1944)

Poet, writer, and screenwriter from Bosnia and Herzegovina. He attended elementary school, grammar school, and the Faculty of Philosophy in his hometown of Sarajevo. He started writing as a young man, editing youth papers and magazines, and organizing various events. He worked at the Bosnia and Herzegovina Television until the war in 1992. As a writer, he debuted with prose poems in the 1960s. He was a member of young writers nicknamed “1968-ers”. His poems have been translated into German, Italian, and French.

Some of his most famous poems are: “Former Friends”, “Bosnia”, “The Girl from the Defiance St.”, “Will She Know Anything About Me”, “Nightmare”, “Planet Sarajevo”, “Sarajevo Tales”, “Why is Venice Sinking”, and others.

His poetry collections are *Moria*, *Šahbaza*, *Rambler*, *Flesh and Bone*, *Sarajevo Collection*, *Soul Pain*, *Sarajevo Taboo*, and others.

Besides as a poet, Sidran is famous for his film screenplays, including *Do You Remember Dolly Bell?* and *When Father Was Away on Business*, both directed by Emir Kusturica, as the most famous ones.

His poetry collections were awarded numerous times, and he won the April 6th Award of Sarajevo, the Annual Award of the B&H Association of Writers, the Zmaj Award, and the Award of Freedom by the French PEN. Sidran won awards for his cinematic work as well. He is a member of the Academy of Sciences and Arts of the B&H.

REVIEWS

SARAJEVO MIRACLE

"Every day, in every sense, I'm making more and more progress." This famous sentence from the famous film *Do You Remember Dolly Bell?* by Emir Kusturica (1981) on steady progress was, conditionally speaking, mildly ironic of the socialism which we lived in and which we never really reached, but it also signified our typically casual belief that, whatever it was, we would never fail. We will lie a bit, steal a bit, pretend to be a bit crazy, but somehow we will survive. The second sentence from that film is much more ominous: "Will the sun ever shine on this city properly?" Torn between those two feelings, between self-deprivation that we are

making progress and the knowledge that things in the Balkans chronicle keep falling out of their places, is the play *Do You Remember Dolly Bell?*, directed by Kokan Mladenović. The play does not end in Yugoslavia like the film, but begins today, when the protagonist returns to his hometown carrying a suitcase, to the scene of a harmless but poor youth and begins to remember his intimate hopes and love, but also social illusory enthusiasm for equality and better life. Images of that dingy life, which included a simple mother's care and warmth of a plebeian vegetable pie, but also the roughness of growing up on the streets and the austerity of the ideological view of the world, and these, just like flashes of the past or like torn leaves of memory, move around the stage before our eyes. There is no much nostalgia or special accusations in them. Because that was the way it was.

The ensemble of the Sarajevo Chamber Theater that combines very experienced and very young actors depicts the Bosnian black-humored *Amarcord* without any pathos yet with lots of moderation, and the audience could, equipped with today's wisdom, reconstruct what had actually happened to us. The father, a convinced Marxist, does not die, like in the film, due to illness, but from sadness, because everything he believed in went astray, while the sentences "You don't know what's going on behind the hill" and "We will be knee-deep in blood" point out, without further explanation, all that later wrapped us all in black darkness. That poor and portrayed "neighborhood" will fall apart, the fatal suburban Dolly Bell will become a singer in a folk club, surrounded by tycoons who deal with things swiftly, while a million people from Bosnia and three million from entire Yugoslavia will scatter all over the world. The set design of the entire play, therefore, consists exclusively of suitcases, that are constantly being moved here and there as the actors come and go, and even when they are put onto the ground and opened, they represent nothing but improvised constructions of our own lives, until the next move. A real, rude, political, or intimate move. "Will the sun ever shine on this city properly?"

Finally, *Do You Remember Dolly Bell?* is a very good play because it is quite properly acted out while being directed in a thoughtful and simple manner, and because it tells us a story, without having a forward specific idea or a corny backward message, about ourselves here, as we already are. As we are ranging from a headless belief and a not-always-sincere

enthusiasm at one point, to the hatred and misery at the other point and time we live in today.

Bojan Munjin (*Novosti*, April 29th 2019)

A SAD PARODY OF OUR LIVES

Do You Remember Dolly Bell? is not just a screenplay. It is not just a film or a novel. *Do You Remember Dolly Bell?* is an indispensable part of Sarajevo's identity, culture, and life. The immortal effect of this work of art – whose replicas still circulate the streets of Sarajevo on a daily basis, whose characters continue to live in the memories of people of Sarajevo, and that still keeps the original spirit of Sarajevo packed in a suitcase – is clearly presented by one's constant need to return to its humor, pain, and humanity.

However, *Do You Remember Dolly Bell?* has now been revived and presented in a new form, and as a theatrical play, adapted to the present moment, it critically perceives the past, the film, the system, and the country that no longer exists. That review was created, above all, in an atmosphere of parody, but not intended to mock, but to comment the previous work of art in an artistic, social, and political manner, through today's point of view and with a noticeable dose of sadness. The Chamber Theater 55's *Do You Remember Dolly Bell?* is directed by a Serbian director Kokan Mladenović, and it brings – in a Proustian shape – a vivid, humorous, and painful recollection of the now-adult Dino Zolj of his childhood, of Yugoslavia, his father, his loves, and past life, gradually understanding himself and the time whose values no longer exist.

(...) The director Kokan Mladenović starts the play with the arrival of the gray-haired Dino (played by Mirsad Tuka) to Sarajevo, wandering in the dark with a large suitcase and trying to recognize the remains of the living space where he spent his childhood. He soon finds a small suitcase with memories from the film, and out of that suitcase, the characters from the film then come to life and come on stage in a carnivalesque, Fellini-like rhythm and, dancing in a circle, say out loud the replicas we all know so well. They are all carrying their own suitcases full of memories that will, thanks to Adisa Vatreš-Selimović, practically serve as the set, i.e. the furniture the actors will be constantly interacting with. Then the aged Dino temporarily withdraws from the stage and, like a specta-

tor, gives all the individual scenes a chance to get out of their owners' suitcases and come to life in a new form.

(...) The most important segment of the director's concept is the final collapse of two utopias, Dino's idea of pure love and his father's idea of communism, "which must come by the year 2000". While today's perspective still provides hope for love, communism has gone irreversibly with the death of Dino's father, which is a symbolic relationship the director is emphasizing at the end of the play. So, Mladenović's critical view of Yugoslavia and its political system is rather clear, and he directs that period of our past lives as a state of anticipation and waiting for a better tomorrow that never comes. Because, unlike the film where the Zolj family eventually gets a new apartment from the state, that apartment is, in this play, assigned to another, more suitable individual. All this, of course, looks like the present life in the states that appeared after the disintegration of Yugoslavia and after the war, and that confirms, on the one hand, the universality of Sidran's work, but also, on the other, the curse of a local man who, in his fight against the political systems, forgets himself, his own happiness, and feelings, as well as the true meaning of the word "love".

Mirza Skenderagić (*Stav*, March 25th 2019)

The Chamber Theater 55 from Sarajevo interpreted the passage of time and the change of political and family forces in the play *Do You Remember Dolly Bell?* with a small ensemble of concentrated actors who, with minor transformations, change spaces, time, and identities, and all those changes are perceived by the narrator and protagonist in his memory. The chamber space of their stage in Sarajevo is accentuated by an additional minimization with suitcases that act as luggage, a phone booth, a hiding place, a dead body. Emir Hadžihafizbegović presented all the strength of his acting personality, and the audience especially liked the boy, the talented and ubiquitous Sin Kurt, but also the excellent Gordana Boban.

Mira Muhoberac (*Vijenac*, October 24th 2019)